

14. Cheshko, V. F. (2012). Stabil'naya adaptivnaya strategiya Homo sapiens. Biopoliticheskiye al'ternativy. Problema Boga [Stable adaptive strategy Homo sapiens. Biopolitical alternatives. The problem of God]. Khar'kov: ID «INZHEK», 596

15. Sattler R. (1986). Biophilosophy: Analytic and holistic perspectives. Berlin-New York: Springer-Verlag, XVI, 284.

БИОФИЛОСОФИЯ: ПЕРСПЕКТИВЫ ИНСТИТУАЛИЗАЦИИ

Н. Н. Киселев

Аннотация. Рассмотрены истоки, предметное поле и перспективы институализации биофилософии – актуального социоприродного направления, которое соединяет холистические и аналитические традиции с активным привлечением возможностей интуиции в философском и научном познании.

Ключевые слова: биофилософия, социобиология, эволюционная эпистемология, коэволюция, биополитика, биовласть

BIOPHILOSOPHY: PERSPECTIVES OF INSTITUTALIZATION

M. M. Kyselyov

Abstract. Reviewed sources, subject field and perspectives of institutalization of bio-philosophy – actual, social and natural direction, which connect holistic and analytical traditions with active involvement of capabilities of intuition in philosophical and scientific cognition.

Keywords: bio-philosophy, social biology, evolution epistemology, co-evolution, bio-politic, bio- governance

УДК 305

ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА ГЕНДЕРНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ

І. С. МАТВІЄНКО, кандидат філософських наук,
ст. викладач кафедри філософії

**Національний університет біоресурсів і
природокористування України**

E-mail: malushka20@ukr.net

Анотація. Розглядаючи історично гендерну проблематику жінки та чоловіка ми можемо простежити індивідуальні відмінності та становлення їх в сімейному та суспільному житті. Важливим є розуміння того, що гендерна проблематика носить історичний характер, який постійно знаходиться в процесі

розвитку. Основною метою статті виступає розгляд еволюції формування гендерної проблематики в історико-філософському процесі.

Ключові слова: чоловік, жінка, рівність, гендер, сім'я, суспільство

Актуальність. Після отримання своєї незалежності Україна бере курс виключно на рівність між чоловіком та жінкою і намагається ввести гендерний компонент майже в усі сфери життєдіяльності суспільства, що виражається не тільки в нормативних документах, а й в гендерних програмах, які націлені підходити до цього питання з практичної сторони, а також здійснювати мовне врегулювання гендерного питання. Розглядаючи історично гендерну проблематику жінки та чоловіка ми можемо простежити індивідуальні відмінності та становлення їх в сімейному та суспільному житті. Важливим є розуміння того, що гендерна проблематика носить історичний характер, який постійно знаходиться в процесі розвитку.

Аналіз останніх дослідження і публікацій. Дослідження гендерної проблематики в межах відносин між чоловіком та жінкою бере свій початок від античних мислителів, а саме: Платона та Аристотеля, які в своїх роботах започатковують розгляд питання взаємовідносин між чоловіком та жінкою як в межах родини, так і в суспільстві. Кожна історична епоха дає нам модель, за якою мають взаємодіяти чоловік та жінка. На сьогодні ця тема досить досліджувана та актуальна, починаючи із середини XIX ст. постійно виходять нові праці, статті, присвячені цій проблематиці.

Метою статті є розгляд еволюції формування гендерної проблематики в історико-філософському процесі.

Результати дослідження та їх обговорення. Розглядаючи античний період в становленні гендерних досліджень варто згадати Платона (427-347 рр. до н. е.) та Аристотеля (384-322 рр. до н.е.). Зокрема, в роботі «Бенкет» Платон пише про три статі: чоловік, жінка і андроген. Платон застосовує в своїх роботах міф про андрогінів (від грец. andros – чоловік, gune або gynaikos жінка): «Раніше, проте, ми повинні дещо дізнатися про людську природу і про те, що вона зазнала. Колись наша природа була не такою, як тепер, а зовсім іншою. Перш за все, люди були трьох статей, а не двох, як нині, – чоловічої і жіночої, бо існував ще третя стать, яка поєднувала у собі ознаки цих обох; саме воно зникло, і від нього збереглося лише ім'я, яке стало лайливим, – андрогіни, і з нього видно, що вони поєднували в собі вигляд і найменування обох статей – чоловічої і жіночої... А було цих статей три, і такі вони були

тому, що чоловічий споконвіку походить від Сонця, жіночий – від Землі, а поєднував обидва – від Місяця, оскільки і Місяць поєднує обидва початки. ... Нарешті Зевс, каже: – «Здається, я знайшов спосіб зберегти людей, і покласти край їх буянню, зменшивши їх силу. Я розрізу кожного з них навпіл, і тоді вони, по-перше, стануть слабшими, а по-друге, корисніше для нас, тому, що число їх збільшиться». .. Чоловіки, що представляють собою одну з частин того, який має в собі дві статі першої істоти, яке називалося андрогіном, охочі до жінок, і хтивих дій... це істоти, які носили в собі ознаки і чоловіка, і жінки. Зевс розгнівавшись розділив їх на дві половинки одного цілого, і тільки тоді коли вони покохають один одного може відбутися акт цілісності» [4]. Згодом, в іншій роботі «Держава» Платон формує власне бачення гендерних моделей, зокрема, пропонує моделі поведінки жінок та чоловіків. Для Платона, чоловіки і жінки не повинні одружуватися за власною примхою, тобто ні чоловік, ні жінка не мають права обирати, а отже, жінка рівна чоловікові. Виявляється, шлюбом таємно керують філософи, об'єднуючи кращих із кращими, а гірших – з гіршими. Після пологів діти через якийсь час відбираються і віддаються матерям, причому ніхто не знає, чия дитина йому дісталася і усі чоловіки (у межах касти) вважаються батьками всіх дітей, а усі жінки – загальними дружинами всіх чоловіків. Для Платона спільність дружин і дітей є вищою формою єдності людей. Він формулював ідеальний конструкт, хоча в реальному житті був людиною свого часу і відповідно він сприймав античні стереотипи відношення до жінки, де жінка поставала нижчою, ніж чоловік. Стверджуючи, що «якщо чоловік при житті був трусливим, то після смерті його душа переродиться в жіночу». А з іншого боку, Платон у своїй роботі «Держава» надає жінці рівні права з чоловіком, тобто вона може бути навіть філософом або воїном, при цьому виховання дітей обов'язок обох статей.

Вирішення гендерної проблематики у Аристотеля відмінне від Платонівського, тому що він не вважає жінку рівною чоловіку, але і не надає їй статусу рабині, вважаючи, що жіноче питання з необхідністю має бути вирішене і відповідно в «Політиці» Аристотель розглядає жінку у двох вимірах: на рівні родини та на рівні суспільства. На рівні суспільства жінка не є рівною чоловікові, бо вона не має тих якостей, які є у чоловіка (хорообрість, відвага, доброта, скромність, чесність, добродійність, моральні чесноти), хоча деякі з чеснот (доброта, моральні якості, скромність, справедливість) притаманні жінці, але в набагато меншій мірі. «Причому влада над дружиною і дітьми існує як над вільними істотами; проте вона здійснюється різним чином... рабові взагалі не

притаманно міркувати, жінці ж притаманно, але така здатність не знаходить застосування... «Мовчання жінку прикрашає» — можна віднести до всіх жінок, але не до чоловіків» [1, с. 33-34]. А от на рівні родини жінка є рівною за значенням в сім'ї, але з відмінними і властивими їй функціями. Чоловік як активний реалізує себе поза простором дому, тобто в політиці, і головна його функція – забезпечення родини. Жінка, яка в сім'ї має таке ж важливе значення, як і чоловік, призначена для домашнього господарства, бо її функція полягає в збереженні та примноженні того, що здобув чоловік. Зауважимо, що якщо говорити про відтворення роду, то Аристотель чоловікові надає пріоритетне значення, бо від чоловіка дитина отримує форму, а від жінки – матерію. А в роботі «Про виникнення тварин» Аристотель зазначає, що жінка – це безплідний чоловік.

Епоха середньовіччя знаменується двояким ставленням до гендерної проблематики: з одного боку, біблійна історія, а з іншого, середньовічне суспільство із своїми нормами та уявленнями. В Біблії написано: «...Створімо людину на наш образ, на нашу подобу і нехай вона панує над рибами в морі, над летючими створіннями в небі, над домашніми тваринами і над цілою землею та всіма тваринами, що повзають по землі... Далі Бог створив людину за своїм образом, він створив її за образом Божим; як чоловіка і жінку створив їх». [2, Буття 1: 26, 27]. Тобто спочатку Бог створив чоловіка та жінку як одне ціле. Райське життя чоловіка та жінки супроводжувалось безпосереднім спілкуванням з Богом, яке не носило ієрархічного характеру, а з'являється після гріхопадіння, адже і чоловік, і жінка є творінням Бога. Ієрархія та інше відношення, тобто відношення нерівності до чоловіка та жінки виникає вже в середньовічному суспільстві з появою апостолів, які мислили ще в межах типової для того часу, здебільшого античної культури та її трактування божого вчення щодо ієрархії божественних істот. В соціумі між жінкою та чоловіком існувала принципова різниця, і хоча жінка вже отримала право на освіту, але все ж у владу її не пускали. Тому про рівність між чоловіком та жінкою в суспільстві мова не йшла. Головою церкви та держави був виключно чоловік, якому мало підкорюватися все суспільство і саме тут проявлялась рівність між чоловіком і жінкою – в підкоренні верховній владі. Всяке право зникло завдяки партикуляризму, оскільки не існувало рівності прав, розумності законів, за яких метою є ціле, держава. Існує інститут сім'ї, проте, бажання жінки не враховуються.

В епоху Відродження культура формувалася на тлі античної культури, тому цікавими є утопії, а саме: Томаса Мора (1478-1535), який у своїй роботі «Золота книга» описує ідеальну державу;

Томмазо Кампанелли (1568-1639) та його робота «Місто сонця», де він пропонує ідею ідеального міста. Т. Мор розглядає діяльність чоловіка та жінки як таку, яка може бути рівною в незалежності від сфери, чи то наука, мистецтво, суспільство, релігійна діяльність, чи навіть служба в армії (хоча тільки разом з чоловіком). Вищі посади в державі можуть обіймати як чоловіки, так і жінки, сім'я має будуватися не на любові, а на поєднанні характерів, де сімейні пари підбираються батьками. Саме в такому ключі вже починають формуватися перші гендерні проблеми: рівність здатностей чоловіка та жінки до різних занять, виховання і освіти, а також лідерські здатності. Тому постає проблема гендерних відносин. Утопіст Т. Кампанелла говорить про нероздільність освіти та виховання як для чоловіка, так і для жінки (включаючи і військове мистецтво), не розділяється і одяг. Проте заняття в них різняться, а саме: жінка народжує дітей, а чоловік виконує більш важку фізично роботу. Хоча в його ідеях відсутній інститут сім'ї, але в загальному ідеї Т. Кампанелли можна трактувати так: рівність статей, зазначаючи, що подібність в одязі представляється і подібністю в характерах індивідів, чітко регламентовані гендерні ролі, а також надає жінці правлячі привілеї: «Всі начальники загонів – як жіночих, так і чоловічих – десятники, півсотники і сотники, ... виробництво потомства – це інтереси держави, а інтереси приватних осіб – лише остільки, оскільки вони є частинами держави... Вигодовування груддю дитини передається на піклування начальниць, якщо це дівчинка, і начальників, якщо це хлопчик»[3]. В епоху Відродження відбувається повернення до ідей Платона, бо конструктивно в проблемі гендерних відносин нічого нового не запропоновано.

До XVIII ст. у творчості Дж. Локка та Т. Гоббса виникає ідея «суспільного договору», в якій вони визначають головні засади рівності всіх громадян, адже до XVIII ст. жінка не вважалась рівною чоловікові. А ідея суспільного договору показала, що може існувати суспільна рівність, а в подальшому, і гендерна рівність також. Далі гендерні ідеї ми можемо прослідкувати у Жан-Жака Руссо (1712-1778), аналізуючи подібність та різницю між статями, він зазначав, що існує відмінність в нормах поведінки між чоловіком та жінкою (те, що в подальшому в сучасності виокремилася в поняття «гендерні стереотипи»), а також розмірковував про особливості освіти як для жінок, так і для чоловіків, та відносини в сім'ї. На думку мислителя, рівність, а також подібність між чоловіком та жінкою, в першу чергу, виходить з подібності біологічної як істот, які представляють людський рід. Проте як суспільні істоти вони не є рівними, а це вже пояснюється їх вродженими характеристиками. Відповідно і різні норми поведінки: чоловік – відкритий, прямий, добросовісний, має

власні судження, а також правдивий, коли жінка постає як – соромлива, хитра, кокетлива, враховує думки інших людей. Саме так Ж.-Ж. Руссо розглядає чесноти окремих статей. З приводу освіти він писав, що жінка володіє витонченим та проникливим розумом, саме тому вона здатна отримувати освіту, причому не тільки в питаннях як вести домашнє господарство та виховувати дітей, а й в інших сферах.

Іммануїл Кант (1724-1804) розділяв чоловіка та жінку, по-перше, за характером участі в політичній діяльності, по-друге, за характером індивідуальності та поведінки. Чоловіки – активні в прийнятті рішень, жінки – пасивні. Деякі якості жінок пов'язані з народженням дітей, а також вона є моральна, красномовна, розсудлива, слабка, з виразним обличчям. Гендерні стереотипи, які висловив І. Кант, і на сьогодні панують в політичних колах (жінка не спроможна приймати важливі політичні рішення), а основні жіночі характеристики пов'язані з біологічним та культурним статусом жінки. Англійська письменниця Мері Уоллстоункрафт (1759-1797) висловила думку, що природні характеристики чоловіка чи жінки пов'язані з вихованням (на сьогодні це визначають як гендерну соціалізацію).

Хоча такий характер розвитку носить і строкатість думок в різних епохах та країнах, проте, ми можемо спостерігати відлуння їх ідей і на сьогодні. Варто, зазначити, що такі розвідки в сфері гендерних досліджень не мають завершального вигляду системи, але дають вектори для подальшого розвитку в XIX, XX та XXI ст.

В кінці XIX на початку XX ст. в багатьох країнах Західного світу змінюється соціальна ситуація в суспільстві, а саме: в Англії, Франції та США набирає розмаху рух, який відстоює позицію звільнення жінок, виникає фемінізм (в першій половині XIX ст.), а також цілий ряд напрямів та декларацій, які відстоюють права жінок на свободу вибору, працю, освіту і т. д.

XX ст. знаменується ім'ям відомого теоретика та дослідника свідомості індивідів – Зігмунда Фрейда, який чи не перший розпочав дослідження власне жіночої свідомості. Досліджуючи жінок, він пише роботи «Жіночність», «Психологія жінок» та інші, розробляє теорію нарцисизму як у чоловіків, так і у жінок, а також розглядав їх сексуальні відносини. XX ст. докорінно змінило відношення до гендерних стереотипів, адже ми говоримо, в першу чергу, про рівність.

На сучасному етапі розвитку гендерні відносини частково перейшли в сферу психологічних досліджень. Водночас виділяється чотири статево-рольові типи, які притаманні як чоловікам, такі жінкам: мужній, жіночий, андрогенний і недиференційований.

Людський індивід тільки тоді постане тотожним самому собі, коли міститиме як жіночі, так і чоловічі властивості. Гендерна ідентичність означає, що людина приймає визначення жіночності і мужності, існуючи в рамках своєї культури. При цьому найбільш значимо, як сама людина, яка себе категоризує, бо вона або він не існує поза сферою власного суб`єктивного досвіду.

Останнє десятиліття все більший розвиток отримує реалізація ідей гендерного підходу до навчання та виховання у рамках створення гендерно орієнтованої системи навчання. Гендерно орієнтована система навчання враховує психолого-вікові особливості розвитку індивідів на відповідних ступенях навчання, сприяє гармонійному особистісному розвитку в залежності від статі і створює умови для максимальної самореалізації і розкриття здібностей хлопчиків і дівчаток. Така система створює умови для особистісного розвитку і зміцнення психічного здоров'я учнів за рахунок впровадження принципів роздільного навчання, забезпечує можливість виховання з хлопчиків і дівчаток, чоловіків і жінок, індивідуумів, здатних ефективно взаємодіяти один з одним та соціумом у цілому.

Отже, гендер – це соціально-психологічна стать людини, сукупність її психологічних характеристик та особливостей соціальної поведінки, яка проявляється у спілкуванні та взаємодії. Вже з цього визначення випливає, що на відміну від біологічно заданої статі, «гендер» є категорією психологічною та соціальною. Обидві ці складові різною мірою розвиваються в результаті виховання людини. А поряд з батьками найважливішу роль у вихованні соціально зрілої людини грають вихователі та педагоги закладів освіти .

References

1. Aristotel' (2000). Polityka [Politics]. Kiev: Osnovy, 239.
2. Bibliya (2004). Knyhy Svyashchennoho Pysannya Staroho i Novoho Zavitu: v ukrayins'komu perekladi z paralel'nymy mistyamy [The Bible. Books of Scripture of the Old and New Testaments: in Ukrainian translation with parallel places. — Kiev: Edition of the Kyiv Patriarchate of the Ukrainian Orthodox Church of Kyiv Patriarchate, 1416.
3. Campanella, T. City of the Sun. Available at: <http://lib.ru/INOOLD/KAMPANELLA/suntown.txt>.
4. Plato, Peer. Available at: <http://lib.ru/POEEAST/PLATO/pir.txt>.

ИСТОРИЧЕСКАЯ РЕТРОСПЕКТИВА ГЕНДЕРНОЙ ПРОБЛЕМАТИКИ

И. С. Матвиенко

Аннотация. Рассматривая исторически гендерную проблематику женщины и мужчины, мы можем проследить индивидуальные различия и становление их в семейной и общественной жизни. Важным является понимание того, что гендерная проблематика носит исторический характер, который постоянно находится в процессе развития. Основной целью статьи выступает рассмотрение эволюции формирования гендерной проблематики в историко-философском процессе.

Ключевые слова: мужчина, женщина, равенство, гендер, семья, общество.

HISTORICAL RETROSPECTIVE GENDER

I. Matvienko

Abstract. Considering the historically gender-sensitive women and men, we can trace individual differences and the formation of their family and social life. Important is the understanding that gender is historical, which is constantly in the process of development. Main goal of this article is the examination of the evolution of the formation of gender in historical and philosophical process.

Keywords: man, woman, equality, gender, family, society

UDC 1:314/316

GENDER SPECIFICATION OF STUDENT'S FRUSRTATION TOLERANCE

I. M. HOIAN, Doctor of philosophical science, Professor, Dean,
Faculty of Philosophy

Vasiliy Stefanyk Precarpathian National University

E-mail: ivi1970@mail.ru

Y. Ya. KARPYUK, PHD, teacher Faculty of Philosophy

Vasiliy Stefanyk Precarpathian National University

E-mail: yuliakarpyk1@mail.ru

Abstract. The article highlights the issue of individual's psychological resistance. It clarifies the concept "psychological resistance" as individual's ability to analyze, to define critical stress situation aiming to modify its influence and to choose the way of overcoming. The article outlines prognostic criteria of psychological resistance that is frustration tolerance. It is interpreted as individual's ability to overcome life difficulties without losing psychological